

РАЗДЕЛ 8. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ

УДК 347.211:811.161.2'373.4

Структурна характеристика української термінології інтелектуальної власності

Архипенко Л.М., Волюков В.В.

*Харківський національний економічний університет,
м. Харків, Україна*

У статті подано характеристику сучасної української термінології інтелектуальної власності за структурними ознаками, проаналізовано способи її творення.

Ключові слова: *термінологічна система «інтелектуальна власність», способи термінотворення.*

Сьогодні ефективність інтелектуальної, творчої діяльності людини без перебільшень можна назвати поступом цивілізації. Головний чинник сталого соціально-економічного розвитку держави – зростання інтелектуального потенціалу нації, запровадження науково-технологічних новацій, які суттєво впливають на обсяги та якість виробництва і споживання.

Характерною ознакою кінця ХХ – початку ХХІ століття стала масова поява на ринку нового виду товару – об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому темпи росту обсягів торгівлі цим товаром зростають значно швидше, ніж для звичайних товарів. Згідно з прогнозними оцінками фахівців, інтелектуальна власність у цьому столітті стане основним товаром внаслідок переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Розвиток ринку інтелектуальної власності зумовив необхідність відособлення цілого пласта лексичних одиниць в окрему терміносистему. Підтвердженням цього є низка Міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, до яких приєдналась Україна, і прийняття спеціальних законів України, які містять основну, базову термінологію цієї сфери й визначають принципи державної політики, спрямованої на встановлення правових основ ринку інтелектуальної власності в нашій державі. У той же час швидким темпом розвивається й наука про інтелектуальну власність, у системі освіти впроваджуються нові спеціальні курси, присвячені вивченню проблем набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. Це дає нам право стверджувати, що терміносистема «інтелектуальна власність» є фактом масової комунікації, а її вивчення – важливою умовою успішної реалізації права на результати творчої інтелектуальної діяльності.

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю детальної характеристики терміносистеми «інтелектуальна власність» із урахуванням новітніх процесів, що сприяють її постійному поповненню.

Метою статті є аналіз української термінології інтелектуальної власності за структурними ознаками.

Матеріалом для нашого дослідження стали спеціалізовані видання, монографії, підручники й навчальні посібники, спеціалізований словник-довідник з інтелектуальної власності.

Для аналізу терміносистеми інтелектуальної власності, необхідно виробити критерії на основі яких буде здійснюватися її вивчення. Зупинимось на таких:

Загальні:

- історичні (етапи й причини формування терміносистеми «інтелектуальна власність»);

- поширеність терміносистеми.

Формальні:

- структурний склад термінів (співвідношення одно-, дво- і багатослівних термінів і терміносполучень);

- морфологічні й синтаксичні дериваційні процеси (основні способи термінотворення).

Семантичні:

- лексико-семантична структура терміносистеми (виділення підсистем і лексико-семантичних груп);

- повнота терміносистеми (відсутність / наявність у ній лакун);

- смислова системність терміносистеми (наявність у ній термінологічних гнізд);

- смислова ізоморфність терміносистеми (встановлення частки синонімії, омонімії, полісемії, антонімії).

Функціональні:

- відкритість терміносистеми (стійкість до зовнішніх впливів);

- проблеми функціонування терміносистеми.

У межах цієї статті розглянемо формальні критерії, оскільки структурні особливості термінів і дериваційні процеси відіграють важливу роль для розуміння термінів, для взаєморозуміння спеціалістів галузі інтелектуальної власності.

Аналізуючи формальну сторону терміна, більшість дослідників виділяють дві основні групи, які різняться своїм складом: терміни-слова (однокомпонентні) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні). У досліджуваній терміносистемі присутні як однокомпонентні, так і багатокомпонентні терміни.

Проведені раніше системні дослідження різних термінологій свідчать про те, що у вже сформованій термінології тієї чи іншої галузі знань, кількість багатокомпонентних термінів становить близько 70 %. За нашими приблизними підрахунками українська терміносистема «інтелектуальна власність» перебуває у стадії формування. Перевага багатокомпонентних термінів над однокомпонентними також свідчить про інтенсифікацію процесу спеціалізації термінів інтелектуальної власності, формування ієрархічної структури терміносистеми, встановлення дериваційних зв'язків між термінами.

Аналіз морфемної структури термінів інтелектуальної власності дозволяє виділити наступні типи однокомпонентних термінів:

1) прості непохідні терміни, основа яких збігається з коренем: *автор, запис, реферат, плагіат, райтер, рояліті, аналог, патент, апеляція, домен, експерт, збір, знак, реєстр, особа, пріоритет, товар* тощо;

2) похідні терміни, тобто однослівні лексичні одиниці, основа яких має корінь і афікси.

Структурна характеристика української термінології інтелектуальної власності

Аналіз показує, що основним афіксом у термінотворенні є суфікс. До найбільш продуктивних суфіксів можна віднести:

-ання (*анулювання, видання, використання, відтворення, копіювання, ліцензування, депонування, дисконтування, виконання, визнання, перевидання, опублікування*);

-ація (*капіталізація, апеляція, інформація*);

-ник (*винахідник, заявник, представник*);

-ор / -ер / -ар та **-инг**, що свідчить про наявність у системі англійських слівосполучень елементів (*антрепренер, райтер, продюсер, ліцензіар, провайдер, реєстратор, франчайзинг*).

Префіксація і префіксально-суфіксальний спосіб не виявляють високу продуктивність у творенні термінів інтелектуальної власності (*переробка, співавтор, відтворення, перевидання, невикористання*).

До найбільш продуктивних способів творення термінології інтелектуальної власності належить словоскладання. Розглянемо найпродуктивніші структурні моделі багатоконпонентних термінів української терміносистеми «інтелектуальна власність»:

іменник + іменник (*види порушень, використання товару, використання прав, депонування товару, опублікування твору, форма твору, використання винаходу, вичерпання прав, дата пріоритету, пріоритет заявки, трансфер технології, єдність винаходу, заклад експертизи, запит експертизи*);

прикметник + іменник (*авторський договір, авторські організації, ефірне мовлення, ліцензійний договір, паушальний платіж, превентивні заходи, сигнальний примірник, суміжні права, бібліографічні дані, запатентований винахід, державний реєстр, інноваційна діяльність, інтелектуальна власність*);

іменник + прийменник + іменник (*випуск у світ, адреса для листування, відмова від свідоцтва, відмова від патенту, патент на винахід, заперечення щодо рішення, підходи до оцінки*);

іменник + прикметник + іменник (*авторський сценарний договір, обмеження авторського права, виправлення очевидних помилок, власник охоронного документа, організація ефірного мовлення, авторський видавничий договір, використання авторських прав, країна першого опублікування, спадкування авторських прав*);

іменник + іменник + іменник (*закінчення строку договору, програма організації мовлення, обмеження переліку товарів, передача прав власності*);

прикметник + прикметник + іменник (*безкоштовний обов'язковий примірник*);

іменник + іменник + іменник + іменник (*найменування місця походження товару, продовження строку дії товару*);

іменник + іменник + прикметник + іменник (*строк дії охоронного документа, роздільна здатність торгівельної марки, знак охорони суміжних прав, види порушень авторського права*).

Проведений аналіз показав, що синтаксичне утворення термінологічних словосполучень є найбільш продуктивним способом термінотворення. При цьому у вибірці переважають двохкомпонентні сполучення, що забезпечує стрункість системи й перешкоджає її загромодженню більш довгими номінаціями. Серед двохкомпонентних словосполучень більша частина утворена за моделями «іменник + іменник» та «прикметник + іменник». Такі словосполучення являють собою поєднання двох компонентів, один з яких – базовий термін. Об'єднуючими є слова-визначення, які уточнюють зміст базового терміна й визначають термінологічне значення. Як при-

клад розглянемо термінологічну групу з базовим терміном «патент – охоронний документ, що засвідчує право власника на деякі об'єкти промислової власності» (модель «прикметник + іменник»):

ввізний патент – патент, який оформлюється у спрощеному порядку на основі раніше виданого іноземного патенту;

деклараційний патент – патент, який видається за результатами формальної експертизи заявки;

додатковий патент – охоронний документ, який видається на винахід, що є удосконаленням іншого винаходу, на який вже виданий патент;

європейський патент – патент на винахід, виданий відповідно до Конвенції про видачу європейських патентів (Мюнхен 1973).

Термінологічна група з базовим терміном «публікація»:

публікація відомостей – публікація відомостей про виданий охоронний документ в офіційному бюлетені;

публікація заявки – надання широкому загалу можливості ознайомлення зі змістом заявки.

Висновки. Результати аналізу показують, що українська терміносистема «інтелектуальна власність» перебуває у стадії формування й розвивається й поповнюється за рахунок термінологічних сполучень та словоскладання, а зазначені способи термінотворення можуть зазнавати впливу аналогічної англомовної терміносистеми, що потребує подальших досліджень.

Список літератури

1. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / [Г. О. Андрощук, О. В. Дем'яненко, І. Б. Жилияєв, та ін.] / упоряд. С. В. Таран. — К. : Парламентське вид-во, 2008. — 448 с.

2. Варфоломеева Ю.А. Интеллектуальная собственность в условиях инновационного развития: [монографія] / Ю.А. Варфоломеева. – М. : «Ось-89», 2006. – 144 с.

3. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності: навч. посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.

4. Законодавство України про інтелектуальну власність. Тематична збірка: у 3-х томах. / Упорядники: П.М. Цибульов, А.М. Горнисевич, С.М. Болелій. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2005.

5. Інтелектуальна власність : Словник-довідник / За заг. ред. О. Д. Святоцького. У 2-х т. : Том 1. авторське право і суміжні права / за ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язка [уклад : В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко]. – К. : Видавничий дім «ІнЮре», 2000. – 356 с.; Том 2. Промислова власність / За ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язка. [уклад : Г. П. Добриніна, А. В. Кочеткова, Н. І. Мова]. – К. : Видавничий дім «ІнЮре», 2000. – 272 с.

6. Олехович Г.И. Интеллектуальная собственность и проблемы ее коммерциализации: [монографія] / Г.И. Олехнович. – 2-ое изд., перераб.– Минск : Амалфея, 2005. – 128 с.

7. Річний звіт за 2010 рік Державного департаменту інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sdip.gov.ua

Архипенко Л.М., Воликов В.В. Структурная характеристика украинской терминологии интеллектуальной собственности // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 2. 329-333.

В статье представлена характеристика современной украинской терминологии интеллектуальной собственности по структурным признакам, проанализированы способы её образования.

Ключевые слова: *терминологическая система «интеллектуальная собственность», способы терминообразования.*

Arkhipenko L. M., Volikov V. V. Structural characteristics of the Ukrainian terminology of the intellectual property // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 2. – P. 329-333.

Characteristics of the modern Ukrainian terminology of the intellectual property according to its structural signs has been grounded and means of their creation have been analyzed in this article.

Key words: *“Intellectual property”, terminology system, term creation means.*

Поступила до редакції 29.03.2012 р.